

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ УКРАЇНОЗНАВСТВА ІМ. І. КРИП'ЯКЕВИЧА

ЗА СВОБОДУ

УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКИЙ ДІАЛОГ ТА СПРОБИ ПОРОЗУМІННЯ

Загалом у добу незалежності України польська національна меншина пододала шлях становлення та розвитку із забезпеченням безперешкодних контактів з історичною батьківщиною, зростанням кількості громад РКЦ, розбудовою мережі освітніх закладів із вивчення польської мови та посиленням заходів зі збереження польської історичної спадщини. Держава Україна та місцеві органи влади намагалися створити сприятливі умови для діяльності польських національно-культурних товариств, окремих етнографічних колективів. Місцеві поляки активно контактували з польськими урядовими та позаурядовими установами й організаціями. Керівники польських об'єднань мали змогу працювати в дорадчому органі – Раді представників національних товариств при облдержадміністраціях. Щоправда, кризові явища в економіці України спричинили масовий виїзд поляків на навчання та працю до сусідньої Польщі.

ТРУДОВА МІГРАЦІЯ УКРАЇНЦІВ У ПОЛЬЩІ: СТАРІ ТА НОВІ ТЕНДЕНЦІЇ

Глобалізація і міграція в Польщі та Україні

Глобалізація перетворила традиційні просторові переміщення населення, характерні для попередніх історичних епох і суспільств, в один із чинників, які стимулюють глобалізаційні процеси у світі та які водночас є формою вияву цих процесів. Глобалізація – процес взаємодії чотирьох компліментарних і замішуваних структурних потоків, що перетинають державні кордони – інвестиції, товари, інформація та люди (мігранти). Взаємодія цих потоків породила цілісність глобалізованого світу, у якій глобалізація ринку праці йде паралельно з процесами глобалізації ринків товарів і капіталу. Трудова міграція, будучи складником глобалізованого ринку праці, стала засобом адаптації до змін, викликаних іншими потоками, а мігранти – життєвим активом, який спрямований на заповнення вільних/незадіяних місць праці.

Трудова міграція є однією зі сфер, де суперечності глобалізації виявляються найвиразніше¹⁶⁹. Якщо потоки капіталу і товарів представники бізнесу й політичної влади зазвичай сприймають доброзичливо, то імміграцію і культурні відмінності мігрантів вважають потенційними загрозами національному суверенітету й самобутності, тому уряди намагаються їх обмежити. Міграція «роз'їдає» залишки традиційних суспільств і національних держав, стаючи чинником соціальних перетворень і розвитку як країн походження мігрантів, так і країн їхнього призначення. Це неминуче відбивається на міждержавних відносинах.

Глобалізація не лише змінила суть міграції, а й породила її нові форми. Міжнародна трудова міграція найбільш характерна для епохи глобалізації, це тимчасова міжнародна міграція, метою якої є продаж мігрантами своєї праці й отримання відповідної заробітної плати в країні призначення. Сучасна трудова міграція розмаїта й високоеластична, охоплює міграцію легальну та незаконну. Остання передбачає поїздки за кордон, пов'язані з порушенням законодавства країни прийому – нелегальний перехід кордону, порушення правил перебування, працевлаштування без отримання

¹⁶⁹ Детальніше див.: Юськів Б. М. Глобалізація і трудова міграція в Європі. Рівне, 2009. 476 с.

відповідного дозволу тощо. Крім того, до трудових мігрантів також зараховують осіб, які приїхали в країну прийому з іншою метою, але на певний час стали найманими працівниками. Йдеться про туристів, іноземних студентів, біженців та ін.

МОП класифікує трудових мігрантів за категоріями: 1) сезонні працівники-мігранти; 2) мігранти, які працюють упродовж певного періоду й пов'язані з реалізацією якогось проєкту; 3) мігранти, які працюють за контрактом; 4) мігранти, які працюють тимчасово – допущені в країну для виконання протягом обмеженого строку певної професійної діяльності (можуть замінювати роботодавців і відновлювати дозвіл на роботу без обов'язкового виїзду); 5) мігранти, яким після перебування в країні працевлаштування надається дозвіл на проживання на невизначений термін і дозвіл на роботу без особливих обмежень; 6) висококваліфіковані мігранти, яким завдяки їхній кваліфікації надається режим сприяння під час допуску в країну й на яких розповсюджується менше обмежень щодо перебування, зміни роботи і возз'єднання сім'ї. Варто зазначити, що мігранти можуть змінювати власний статус, це пов'язано зі зміною умов праці та проживання, змінами соціально-економічної політики країн походження та прийому мігрантів тощо.

Глобалізація торкнулася обох країн – Польщі та України. Інтенсифікація глобалізації в обох країнах припала приблизно на один і той самий час – початок розпаду системи соціалізму, однак наслідки їхнього включення в глобалізаційні процеси виявилися різними: Польща стала водночас країною еміграції та імміграції, тоді як Україна перетворилася в одну з найбільших у Європі країн еміграції і транзитної міграції.

У новітній історії Польщі було дві важливі події, які дали початок відліку двох періодів стрімкого зростання міграційних потоків. Першою подією стала відмова в 1989 р. від соціалістичного шляху розвитку й перетворення фасадної Польської народної республіки на демократичну Польську Республіку (Третю республіку). Як стверджує К. Шиманська¹⁷⁰, лібералізація системи державного управління, відкриття кордонів, укладення двосторонніх угод між Польщею та країнами Європи, насамперед із Німеччиною, зростання безробіття у наступні роки спровокувало масові виїзди поляків за кордон у пошуках праці. Основними напрямками трудової еміграції поляків стали Німеччина, Великобританія, США та Канада. Друга подія – це набуття Польщею членства в ЄС у 2004 р. Після вступу Польщі в ЄС виїзди поляків за кордон ще більше інтенсифікувалися, однак почали діяти чинники, пов'язані з євроінтеграцією, які робили її привабливою для заробітчан з інших країн: поліпшення економічної ситуації та надходження інвестицій із джерел спільноти, що призвело до браку робочої сили через стрімке зростання виробництва. До економічних чинників зростання потреб в емігрантах долучилася низка соціально-економічних, демографічних, культурних проблем, пов'язаних зі старінням населення Польщі на тлі більшої, ніж очікувалося, еміграції молодих поляків до інших країн-членів ЄС.

В Україні новий відлік часу в контексті міграції породило здобуття незалежності. Виштовхувальними чинниками робочої сили з України стали нестабільна економічна ситуація, високий рівень безробіття, політична невизначеність, правова

¹⁷⁰ Шиманська К. В. Зовнішня міграція в Польщі в процесі її євроінтеграції: проблеми, шляхи їх вирішення, уроки для України. *Соціально-трудова відносина: теорія та практика*. 2016. № 2. С. 92–98.

незахищеність населення. Усе це змушувало українців шукати легшого життя й хороших заробітків за кордоном. Для частини українців це була РФ із її більшим ринком праці і вищими заробітними платами. Однак поступово щораз більше українських заробітчани почали надавати перевагу праці в країнах ЄС, де більш цивілізованими є питання працевлаштування й загалом вищим є рівень життя населення. Водночас географічне положення України сприяло транзитній міграції азійських країн до ЄС через її територію.

Трудова міграція з України до Польщі

Трудова міграція українців до Польщі належить до однієї з найбільших у Європі. Чинниками «притягання» є мотиви, через які українські заробітчани надають перевагу праці в Польщі: відносно стабільна та сприятлива економічна ситуація в Польщі, попит на працівників з боку польських роботодавців і легкий доступ до ринків праці тимчасових працівників, вища заробітна плата, географічна близькість України від Польщі, відносно легкий перетин кордону, культурна та мовна схожість народів обох країн, а також досить довга спільна міграційна історія.

Від 2014 р. міграція українців до Польщі збільшилася у зв'язку з окупацією Криму та російсько-українською війною на Донбасі. Поступово Польща стала для українських заробітчани основною країною призначення, випередивши Росію. В аналітичній записці Національного інституту стратегічних досліджень¹⁷¹ зазначено: «...нова хвиля міграції з України до Польщі не виникла несподівано. Вона є результатом багаторічної тенденції переорієнтації міграційного потоку з України зі східного (до Росії) на західний (до ЄС) напрямом». Сьогодні українці є основною групою мігрантів у самій Польщі, хоча точну кількість громадян України, які перебувають і працюють (навіть легально) визначити складно, що пов'язано насамперед з особливостями трудової міграції, вказаними вище. Труднощі обліку зумовлені тим, зауважує М. Керик¹⁷², що українці часто поєднують різні дозволи на проживання й безвізовий режим, тому одна людина може з'явитися в статистиці різних установ. До цього долучається й неможливість врахувати нелегальну міграцію, яка все ж залишається реальним фактом в економіці Польщі. Можна лише приблизно оцінити за різними джерелами кількість українських трудових мігрантів на ринку праці Польщі.

По-різному оцінюють експерти кількість громадян України, які проживають і працюють у Польщі. Звернемося до більш-менш статистично обґрунтованих оцінок. Так, за даними компанії Selectiv¹⁷³, яка вивчає досвід користування смартфонами, станом на січень 2019 р. в Польщі перебувало 1,27 млн українців, тобто

¹⁷¹ Сучасна міграція українців до Польщі та пов'язані з нею виклики: Аналітична записка / Національний інститут стратегічних досліджень. 2018. 7 лютого. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2018-02/migrats_Pol-fbd2a.pdf (дата звернення: 20.12.2020).

¹⁷² Керик М. Міфи та стереотипи про українську трудову міграцію в Польщі. *Міфи і факти про українську трудову міграцію до країн Вишеграду* / ред. та упоряд.: К. Кульчицька, Р. Мініч. С. 12–20. URL: https://europewb.org.ua/wp-content/uploads/2019/04/Mify_trud_migrac.pdf

¹⁷³ Czubkowska S. Smartfony policzyły Ukraińców. Ile Ukrainek planuje mieć dzieci. *Gazeta wyborcza*. 2019. 7 marca. URL: <https://wyborcza.pl/7,156282,24522397,smartfony-policzyly-ukraincow-ile-ukrainek-planuje-miec-dzieci.html> (дата звернення: 20.12.2020).

3,5 % від загальної кількості населення країни. Роком раніше ця кількість була понад 830 тис. осіб. Однак наведені цифри є дуже приблизними і викликають сумнів з огляду на спосіб їхнього підрахунку. Адже аналітики компанії виходили з того, що з високою ймовірністю власником смартфона є українець, який проживає в Польщі, якщо: телефонна картка належить одному з польських операторів; телефон налаштований на українську чи російську мову; щонайменше раз на рік його власник виходить на зв'язок з абонентами українських мобільних мереж.

Оцінки Я. Гровця і Я. Стшелецького з Національного банку Польщі (NBP) та Варшавської школи економіки (SGH – Szkoła Główna Handlowa w Warszawie), а також Р. Вишинського з NBP засвідчують¹⁷⁴, що в 2018 р. кількість українців, які були задіяні на польському ринку, перевищила 1 млн осіб. Водночас радник відділу економічного аналізу NBP, проф. SGH Я. Гровець вважає¹⁷⁵, що в середньому в польській економіці зайнято орієнтовно 800 тис. українських заробітчан. Оскільки через законодавчі норми чимало українців може перебувати на території Польщі лише кілька місяців у році, то 1,2 млн українських заробітчан (як часто стверджують експерти), які перебувають у Польщі лише неповний рік, перетворюється на 800 тис. осіб, що впродовж року працюють у режимі повної зайнятості.

Однак, на нашу думку, більш-менш зважена та реальна оцінка кількості українських громадян, які проживають у Польщі і працюють, за різними джерелами становить щонайменше 900 тис. осіб. Ця чисельність безперервно змінюється. Структурно сукупність українських іммігрантів, які працюють у Польщі, може бути презентована так:

- більш-менш стабільна (за кількістю та складом) група українців, які мають дозволи на стале перебування і мають постійну роботу в Польщі протягом більш тривалого періоду;
- особи, які зайняті на тимчасових (середньо- та короткотермінових роботах) і мають дозволи тимчасового перебування (за кількістю ця група менш стабільна, однак постійно змінюється за складом);
- сезонні працівники, які приїжджають на працю до Польщі на дуже короткий час (група постійно кількісно варіює в певному діапазоні та якісно постійно оновлюється).

Відома польська експертка М. Ярошевич та українська дослідниця О. Малиновська¹⁷⁶ стверджують, що кількість громадян України, які тимчасово проживають у Польщі, динамічно зростає, і її характерною особливістю є значні флуктуації числа мігрантів, щодо припливів/відпливів (скільки людей приїхало до Польщі і виїхало за певний період) спостерігається дуже висока динаміка, а стосовно

¹⁷⁴Praca. Ukraińcy rozwijają polską gospodarkę. W 2018 roku pracowało ich już ponad milion. *Gazeta.pl*. 2019. 31 października. URL: <https://next.gazeta.pl/next/7,151003,25365828,praca-ukraincy-rozwijaja-polska-gospodarke-w-2018-roku-pracowalo.html> (дата звернення: 20.12.2020).

¹⁷⁵Pielach M. Ukraińcy zmienili polski rynek pracy i zwiększyli PKB. *Obserwator Finansowy*. 2019. 10 czerwca. URL: <https://www.obserwatorfinansowy.pl/tematyka/makroekonomia/wskaźniki-ekonomiczne/ukraincy-zmienili-polski-rynek-pracy-i-zwiekszyli-pkb/> (дата звернення: 20.12.2020).

¹⁷⁶Jaroszewicz M., Małynowska O. Najnowsza migracja z Ukrainy do Polski: (nie)stały fenomen? / Fundacja im. S. Batorego. Warszawa, czerwiec. 2018. S. 3.

кількості людей, які перебувають в цей час у Польщі, ця динаміка значно менша. За даними Євростату (табл. 1), кількість українських громадян, які мають чинний дозвіл на проживання в Польщі (включно з довгостроковими візами) на кінець 2018 р. становила понад 404 тис. осіб. Отже, зменшення кількості громадян, які дістали дозволи на проживання в Польщі, спостерігалось лише у 2018 р., в інші роки було зростання, незважаючи на економічну кризу та війну в Україні. Найбільший приріст українських іммігрантів припав на 2015 р. Статистика запитів на отримання дозволу для проживання в Польщі упродовж 2010–2020 рр. наведена в табл. 2. Ці відомості демонструють довгострокову й середньострокову міграцію, і відповідно приблизну кількість осіб, які претендують на працю в країні.

Таблиця 1

Кількість громадян України, які отримали дозвіл на проживання в країнах ЄС-28 і Польщі, станом на 02.05.2020 р.

Дата	ЄС-28			Польща			Частка міграції до Польщі порівняно з міграцією до ЄС-28, %
	кількість осіб	приріст	темпи зростання (ланцюгові), %	кількість осіб	приріст	темпи зростання (ланцюгові), %	
2008	666 077	–	–	22 801	–	–	3
2009	729 552	63 475	110	26 571	3770	117	4
2010	695 775	–33 777	95	37 921	11 350	143	5
2011	747 930	52 155	107	76 162	38 241	201	10
2012	778 845	30 915	104	122 274	46 112	161	16
2013	844 391	65 546	108	175 656	53 382	144	21
2014	883 910	39 519	105	210 402	34 746	120	24
2015	1 027 246	143 336	116	336 346	125 944	160	33
2016	1 113 887	86 641	108	409 304	72 958	122	37
2017	1 179 298	65 411	106	451 059	41 755	110	38
2018	1 184 106	4 808	100	404 150	–46 909	90	34

Джерело: Дані Євростат¹⁷⁷.

¹⁷⁷ All valid permits by reason, length of validity and citizenship on 31 December of each year / Eurostat. 2020. February 24. URL: <https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do> (дата звернення: 20.12.2020).

Таблиця 2

Кількість дозволів на проживання в Польщі, виданих громадянам України

Тип документа	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Дозвіл на тимчасове проживання	7 010	7 519	9 321	10 037	13 951	32 950	61 911	95 014	126 534	169 695	182 605
Дозвіл на постійне проживання	4 713	5 299	6 065	6 741	8 153	12 119	16 610	22 764	30 094	38 127	40 353
Перебування на тривалий термін резидента ЄС	626	664	705	813	898	1 262	1 852	2 668	3 526	4 975	5 512
Перебування з гуманітарних міркувань	–	–	–	–	59	102	213	273	383	451	467
Субсидіарний захист	6	4	3	6	14	88	122	272	351	376	359
Дозвіл на проживання члена сім'ї громадянина ЄС	45	53	59	56	61	33	71	155	205	259	277
Статус біженця	–	–	–	–	–	16	22	88	99	88	86
Дозвіл на постійне проживання члена сім'ї громадянина ЄС	8	9	11	14	16	6	17	20	22	28	28
Реєстрація перебування громадянина ЄС	2	2	3	4	6	2	8	9	11	7	7
Допустиме перебування	57	81	86	104	30	1	4	5	5	5	5

Джерело: Департамент у справах іноземців Польщі¹⁷⁸.

¹⁷⁸Urząd do spraw cudzoziemców / Statystyki/Polska/Aktualne dokumenty/Dane tabelaryczne.
URL: <https://migracje.gov.pl/ru/statistics/scope/poland/type/statuses/view/tables/year/2018/country/UA/> (дата звернення: 20.12.2020).

Однак наведені дані не відображають реального масштабу коливань запитів на працю в Польщі з боку українців. Цю динаміку більш повноцінно репрезентує кількість дозволів, які дають право на тимчасову роботу. Як слушно зауважують автори¹⁷⁹, зазвичай у публікаціях ЗМІ статистичні дані неправильно використовують для вимірювання кількості громадян, оскільки вони радше свідчать про зацікавленість громадян України працювати в Польщі, а не реальну зайнятість. Крім того, одна особа може подавати декілька заяв, також частину дозволів з різних причин не використовують тощо. Однак, на нашу думку, моніторинг заяв усе ж містить важливі дані про працю, хай навіть потенційну, у країні. У Польщі питаннями працевлаштування іноземців займається Міністерство сім'ї, праці та соціальної політики.

Законодавство про працевлаштування в Польщі досить ліберальне. Для легальної праці в Польщі потрібна робоча віза, яку дістають на підставі запрошення (дозволу) на працю (*zezwolenie na pracę*) від польського роботодавця. Дозволів на працю є п'ять типів: А – працевлаштування іноземців на підставі трудової угоди від компанії, яка розміщується на території Польщі; В – працевлаштування іноземців у польській фірмі, коли іноземець перебуває на території Польщі понад 6 місяців на рік; С – відрядження іноземця у філію іноземної компанії на території Польщі на термін понад 30 днів; D – відрядження іноземця іноземною компанією, яка не має філії в Польщі, щоб виконати короткострокові доручення; Е – відрядження іноземця іноземною компанією для виконання робіт на території Польщі терміном понад 3 місяців. Крім того, якщо роботодавець має намір доручити іноземцеві короткострокову працю на території Польщі, він може зареєструвати заяву (декларацію) про намір роботодавця доручити роботу іноземцеві (*oświadczenie o zamiarze powierzenia pracy*) навіть без необхідності отримання дозволу на працю. Процедура «заяви» дає змогу іноземцям шести країн – Білорусі, Вірменії, Грузії, Молдови, Росії та України – працювати в Польщі максимум 180 днів упродовж 12 місяців без необхідності отримання дозволу на працю.

Зараз трудові іммігранти з України здебільшого знаходять працю через агентства тимчасового працевлаштування (ТВА), а також офіційних посередників. Як зазначає М. Керик¹⁸⁰, станом на 20.03.2019 р. у Польщі діяло 3 043 агентства, які відряджають шукачів праці до польських та іноземних компаній у Польщі і за кордоном. Мета ТВА – заробити якомога більше, надаючи дешеву робочу силу. Вони не готові платити заробітну плату більшу за мінімальну та постійно прагнуть мінімізувати витрати на працю. Наприклад, щоб не платити більше за працю у вихідні дні, такі компанії наймають працівників вихідного дня, які працюють лише у вихідні й дістають мінімальну зарплату. Як наслідок, трудові мігранти працюють на низькооплачуваних робочих місцях, але в них немає механізмів і колективного представництва для ведення переговорів щодо заробітної плати. Профспілки лише нещодавно почали займатися правами трудових мігрантів.

Згідно з даними Міністерства сім'ї, праці та соціальної політики, кількість виданих іноземцям дозволів зростає майже щороку (табл. 3). Дуже стрімке зростання було в 2017 р., тоді видали 236 тис. дозволів, що на 85 % більше, ніж у 2016 р. За підрахунками міністерства, у середньому на одного іноземця припадає

¹⁷⁹ Jaroszewicz M., Małynowska O. Najnowsza migracja z Ukrainy do Polski... S. 4.

¹⁸⁰ Керик М. Міфи та стереотипи про українську трудову міграцію... С. 12–20.

1,08 дозволів, а на одного роботодавця – майже 7 дозволів¹⁸¹. Дані за перше півріччя 2018 р. засвідчують продовження тенденції зростання кількості виданих дозволів, однак динаміка зростання все ж сповільнилася. Частка дозволів, виданих українським громадянам, зростала за абсолютною і відносною величинами впродовж усього досліджуваного періоду, й в 2016–2017 рр. досягла піку. В останні роки це зростання дещо сповільнилося, але все ж переважає за кількістю дозволів, виданих громадянам інших країн.

Зростання кількості виданих дозволів є характерним для всіх типів дозволів. Однак частка дозволів типу А останніми роками досягла вершини і тримається на рівні 97 %, це значить, що переважна більшість українських громадян влаштовується на короткотермінову роботу на підставі трудових угод. Дозволи на довгострокову роботу в польських фірмах не користуються популярністю, тоді як робота представниками у філіях іноземних компаній або ж перебування у відрядженнях від іноземних фірм має тенденцію до зростання.

Таблиця 3

Кількість дозволів на роботу, виданих за період 2010–2017 рр., і темпи зростання

Роки	Загальна кількість виданих дозволів	Дозволи, видані громадянам України						
		кількість дозволів	частка в загальній кількості дозволів	з них типи дозволів				
				А	В	С	Д	Е
2008	18 022	5400	30	:	:	:	:	:
2009	29 340	9504	32	:	:	:	:	:
2010	36 622	599	2	562	18	0	19	0
2011	40 808	18 669	46	17 352	189	454	669	5
2012	39 144	20 295	52	19 375	191	320	405	4
2013	39 078	20 416	52	19 495	225	537	143	16
2014	43 663	26 315	60	24 945	174	1 086	107	3
2015	65 786	50 465	77	48 010	131	1 873	326	125
2016	127 394	106 223	83	103 208	117	2 092	333	473
2017	235 626	192 547	82	189 321	137	2 187	399	503
2018*	147 981	110 075	74	107 119	87	1 521	467	881

Примітка: У 2018 р. наведено дані за перше півріччя.

Джерело: Дані Міністерства сім'ї, праці та соціальної політики Польщі¹⁸².

Таблиця 4 відображає структуру зайнятості українських заробітчани станом на 1 квартал 2018 р. За офіційними даними, менше однієї четвертої частини становлять жінки, за терміном дії більше половини дозволів має тривалість дії від

¹⁸¹ Informacja o zatrudnieniu cudzoziemców w Polsce / Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej. Departament Rynku Pracy. Warszawa, lipiec 2018. S. 1.

¹⁸² Cudzoziemcy pracujący w Polsce – statystyki / Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej. URL: <https://archiwum.mpips.gov.pl/analizy-i-raporty/cudzoziemcy-pracujacy-w-polsce-statystyki/> (дата звернення: 20.12.2020).

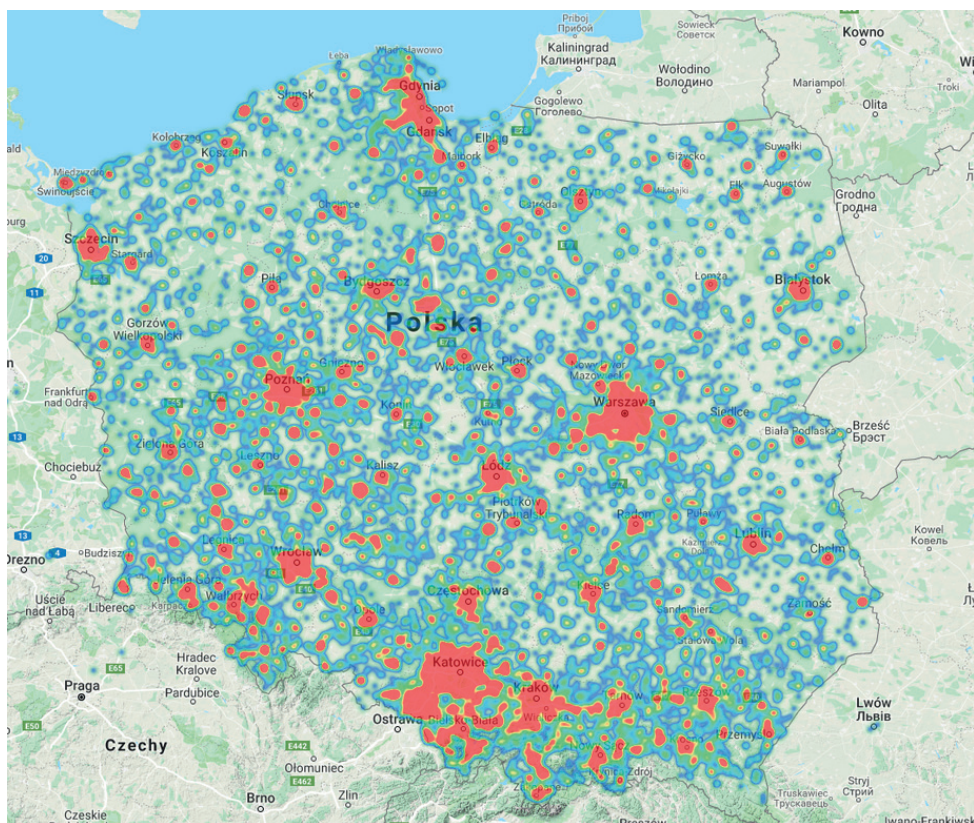

Рис. 1. Розміщення українців у Польщі (за даними дослідження Selectiv)¹⁸⁴

З місяців до 1 року, дозволи до 3 місяців майже не використовують. Згідно з даними дослідження фірми Selectiv¹⁸³, чоловіки зазвичай працюють у селах і містах, а жінки – у великих містах. Найбільше приїжджає до Польщі молодь: майже 40 % це люди віком 21–30 років, кожен третій – має вік від 31 до 40 років, і лише 7 % осіб – за п'ятдесят.

На рис. 1 представлено осередки, де є найбільші скупчення українських трудових мігрантів. Як бачимо, найбільша концентрація українців на півдні та південному сході країни, в околицях Варшави та інших великих міст – Гданська, Познаня, Вроцлава, Лодзя та Щеція.

У дослідженні¹⁸⁵, проведеному департаментом статистики Національного банку Польщі у 2017 р., проаналізовано, з яких регіонів України походять українські

¹⁸³ Gajek M. Wiadomo, ilu Ukraińców jest w Polsce i czy chcą tu zakładać rodziny. *Newsweek Polska*. 2019. 13 marca. URL: <https://www.newsweek.pl/polska/spoleczenstwo/wiadomo-ilu-ukraincow-jest-w-polsce-i-czy-chca-tu-zakladac-rodziny/x8ztfz8> (дата звернення: 20.12.2020).

¹⁸⁴ Ibid.

¹⁸⁵ Chmielewska I., Dobroczek G., Panuciak A. Obywatele Ukrainy pracujący w Polsce – raport z badania. Badanie zrealizowane w 2017 r. / Departament Statystyki NBP Warszawa, 2018 r. Warszawa, 2018. S. 12.

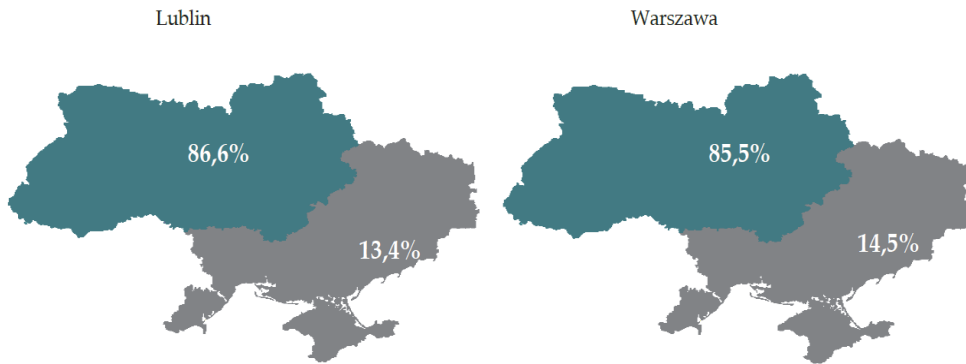

Рис. 2. Поділ на регіони, з яких українці вперше приїхали до Польщі (з погляду двох агломератів – околиці Любліна та Варшави)¹⁸⁶

іммігранти, що працюють у двох агломератах – відповідно 50-км зонах Любліна і Варшави. В обох агломераціях іммігранти здебільшого є вихідцями із західних областей України (рис. 2). 85,5 % осіб із західних територій приїхали до Мазовецького воєводства, зокрема із Львівської (29,8 %), Тернопільської (14,3 %) та Івано-Франківської (11,2 %) областей. Аналогічний характер приїздів до Польщі маємо в Люблінському воєводстві, де 86,6 % приїхали насамперед із західного регіону України – Хмельницької (15,9 %), Львівської (14,5 %), Волинської та Рівненської (по 11,2 % кожна) областей.

Дані про кількість виданих дозволів також свідчать про збільшення кількості дозволів на майже всі групи професій. Однак лише три з них користуються винятковим попитом: найпростіші професії; кваліфіковані робітники-інструментальники; робітники з обслуговування, експлуатації та технологічного устаткування, складання устаткування та машин. Дозволи на працю за цими трьома групами професій разом становлять 87 %. Як бачимо, це переважно професії, які або не потребують високої кваліфікації, або вузько спеціалізовані, технічного плану.

Найбільша кількість дозволів на роботу видана суб'єктам господарювання, які працюють за видами економічної діяльності: адміністративні та допоміжні послуги, переробна промисловість, будівництво, транспорт та складське господарство. Ці чотири види економічної діяльності охоплюють 84 % усіх дозволів. Ще порівняно велика група видів діяльності – робота в домогосподарствах, оптова та роздрібна торгівля, ремонт транспортних засобів, професійна та технічна діяльність, робота в сільському, лісовому та рибному господарстві – охоплює 13 % дозволів.

¹⁸⁶ Ibid.

Таблиця 4

Класифікація за різними критеріями дозволів на працю,
виданих громадянам України в I півріччі 2018 р.

Показник	Кількість дозволів	Частка, %
<u>I. Серед усіх дозволів</u>	110 075	100
За статтю:		
чоловіки	79 262	72
жінки	30 813	28
Згідно з класифікатором (групами) професій		
найпростіші професії	35 512	32,3
кваліфіковані робітники з інструментом	34 155	31
робітники з обслуговування, експлуатації та контролювання за роботою техн. устаткування, складання устаткування та машин	25 728	23,4
фахівці	4 804	4,4
технічні службовці	4 146	3,8
працівники сфери торгівлі та послуг	3 157	2,9
професіонали	1 670	1,5
кваліфіковані робітники сільського та лісового господарств, риборозведення та рибальства	640	0,6
законодавці, вищі державні службовці, керівники, менеджери (управителі)	263	0,2
За професійними групами		
інформатики	742	
мистецькі професії	94	
медичні професії	86	
зокрема:		
лікарі	5	
медсестри та акушерки	6	
вчительські професії	60	
зокрема: вчителі іноземних мов	21	
адвокати	2	
<u>II. Серед дозволів типу А</u>	107 119	100
За терміном дії дозволів:		
до 3 місяців	273	0,3
від 3 місяців до 1 року	55 433	51,7
від 1 до 2 років	23 936	22,3
понад 2 роки	27 477	25,7

За видами економічної діяльності:

N Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	28 480	26,6
C Переробна промисловість	22 769	21,3
F Будівництво	20 520	19,2
H Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	17 941	16,7
T Домогосподарства, у яких працюють працівники, виробляють товари та послуги для власних потреб	4 664	4,4
G Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	3 722	3,5
I Тимчасове розміщування й організація харчування	2 906	2,7
M Професійна, наукова та технічна діяльність	1 872	1,7
A Сільське, лісове та рибне господарство	1 196	1,1
S Надання інших видів послуг	670	0,6
J Інформація та телекомунікації	605	0,6
E Водопостачання, каналізація, відходи	511	0,5
Q Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	351	0,3
K Фінансова та страхова діяльність	287	0,3
L Операції з нерухомим майном	266	0,2
R Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	150	0,1
V Добувна промисловість і розробка кар'єрів	101	0,1
P Освіта	78	0,1
D Постачання електроенергії, газу	24	0,0
O Державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування	6	0,0

Джерело: Дані Міністерства сім'ї, праці та соціальної політики Польщі¹⁸⁷.

Розглянемо тепер питання короткострокового та сезонного працевлаштування.

Упродовж усього досліджуваного періоду загальна кількість заяв (табл. 5) безперервно зростала, за винятком 2013 р., хоча темпи зростання були різними. У 2017 р. було зареєстровано понад 1,8 млн заяв про намір доручити роботу іноземцю приблизно для 1,1 млн іноземців, що значить: у середньому була одна заява на одного іноземця. Порівняно з 2016 р. кількість зареєстрованих заяв зросла майже на 40 %, і це було найменшим збільшенням за три попередні роки.

Такий самий характер зростання стосується заяв для українських заробітчан. Упродовж усього періоду без винятку їхня частка не опускалася нижче за 90 %, а найбільша частка припала на 2015 р. – 97,5 %. Участь громадян України в структурі

¹⁸⁷ Zezwolenia na pracę cudzoziemców / Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej. URL: https://archiwum.mpips.gov.pl/gfx/mpips/userfiles/_public/1_NOWA_%20STRONA/Analizy%20i%20raporty/cudzoziemncy%20pracujacy%20w%20polsce/Pierwsze%20polecze%202018%20r..xlsx (дата звернення: 20.12.2020).

запрошених почала зменшуватися у 2016 р. на тлі зростання участі громадян Білорусі, а також Грузії та Молдови.

Таблиця 5

Структура заяв за громадянством, зареєстрованих у 2007–2018 рр.

Роки	Громадянство						К-сть зареєстрованих заяв	К-сть заяв, які стосуються громадян України
	Біло- русь	Росія	Укра- їна	Молдо- ва	Грузія	Вірме- нія		
2007	6,2	0,9	92,9	–	–	–	21 797	20 260
2008	8,0	0,7	91,2	–	–	–	156 713	142 960
2009	2,6	0,4	95,6	1,5	–	–	188 414	180 133
2010	2,0	0,3	94,1	3,3	0,3	–	180 073	169 490
2011	1,3	0,3	93,8	4,0	0,7	–	163 984	153 779
2012	3,1	0,7	91,8	3,9	0,6	–	243 736	223 671
2013	2,6	0,6	89,8	5,5	1,5	–	89 363	80 243
2014	1,0	0,3	96,3	1,6	0,5	0,2	387 398	372 946
2015	0,7	0,2	97,5	1,2	0,2	0,1	782 222	762 700
2016	1,8	0,3	96,1	1,6	0,1	0,1	1 314 127	1 262 845
2017	3,2	0,3	94,0	1,7	0,6	0,2	1 824 464	1 714 891
2018*	4,0	0,4	91,5	2,5	1,5	0,1	756 812	692 466

Примітка: У 2018 р. наведено дані за перше півріччя.

Джерело: Розрахунки наші за даними Міністерства сім'ї, праці та соціальної політики Польщі¹⁸⁸.

За даними Міністерства у 2017 р.¹⁸⁹, найпопулярнішою серед українців була професія робітника, який виконує прості роботи. Наступні за списком професії: працівник у сфері адміністративних послуг і допоміжної діяльності; робітник, що виконує просту роботу в промисловості; працівник на сільськогосподарських роботах, лісовому та рибному господарстві; допоміжний працівник у переробній промисловості; допоміжний будівельний працівник.

¹⁸⁸ Rejestracja oświadczeń pracodawców o zamiarze powierzenia pracy cudzoziemcowi / Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej. URL: <https://archiwum.mpips.gov.pl/analizy-i-raporty/cudzoziemcy-pracujacy-w-polsce-statystyki/> (дата звернення: 20.12.2020).

¹⁸⁹ Liczba i struktura oświadczeń zarejestrowanych przez powiatowe urzędy pracy w roku 2017 / Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej. URL: https://archiwum.mpips.gov.pl/gfx/mpips/userfiles/_public/1_NOWA%20STRONA/Analizy%20i%20raporty/cudzoziemncy%20pracujacy%20w%20polsce/Oswiadczenia%20-%20rok%202017.xlsx (дата звернення: 20.12.2020).

Зазначимо, що через суттєві зміни правил працевлаштування іноземців на короткочасну роботу з 1 січня 2018 р., статистичні дані за 2018 і наступні роки неможливо порівнювати з даними попередніх років.

Що стосується сезонних робіт, на цих видах робіт домінують громадяни України¹⁹⁰. Наприклад, в першій половині 2018 р. 98 % сезонних дозволів отримали українці. Переважно ці дозволи стосуються двох видів робіт: вирощування, догляд і збір врожаю кісточкових фруктових дерев і кущів, а також вирощування інших фруктових дерев, кущів і горіхів. Заяви на ці види робіт становлять майже 60 % усіх заяв на сезонні роботи.

Українські трудові іммігранти та їхнє місце в польській економіці

Українські громадяни їдуть до Польщі на заробітки з огляду на вищу, ніж в Україні, оплату праці. Тобто трудова міграція з України має чіткий орієнтир – заробіток. Дані щодо розміру заробітних плат українських мігрантів у Польщі є вкрай розбіжними, і на цьому часто спекулюють як у самій Польщі, так і в Україні.

За результатами авторитетного дослідження «Барометр трудової імміграції – 2 півріччя 2019 р.», яке проводило агентство тимчасового працевлаштування Personnel Service¹⁹¹, у другій половині 2019 р. 33,3 % українців заробляло 2 501–3 000 злотих нетто (після всіх відрахувань) на місяць, 16,8 % – 3 001–3 500 злотих, 15,0 % – понад 3 501 злотих, тоді як 19,7 % – 2 001–2 500 злотих і 9,2 % – менше 2 000 злотих. У другій половині 2019 р. середня заробітна плата в Польщі становила 4 839 злотих, тобто дещо менше за 3 500 злотих нетто на місяць. Отже, майже 44 % українців, які працюють із TWA, заробляють у Польщі не менше середньої зарплати у країні. Однак, зауважує М. Керик¹⁹², при цьому українці мусять працювати по 10–12 годин на добу і 6 днів на тиждень, тоді як поляки найчастіше працюють не через агентство, а на основі повної зайнятості, яка регулюється Трудовим кодексом, і отримують таку саму заробітну плату лише за 40 годин праці на тиждень.

47,8 % українських заробітчан витрачають на своє утримання лише 200–500 злотих, 11,5 % – взагалі менше 200 злотих¹⁹³. Це дає їм змогу відкладати більшу частину свого заробітку для сім'ї, яка залишилася вдома. Переважна більшість – 66 % українських заробітчан – одразу не надсилає зароблені гроші додому, а намагається везти додому самостійно після завершення трудової угоди. Це цілком виправдано, адже міграції переважно є нетривалими та циклічними. Однак навіть за такого варіанта доставки зароблених коштів додому перекази мігрантами через банківську систему все ж є значними. У табл. 6 наведено дані Національного банку України про суми грошових переказів мігрантів через банківську систему та їхнє порівняння із сумами переказів трудових мігрантів із решти країн, взятих разом.

¹⁹⁰Informacja o zatrudnieniu cudzoziemców w Polsce. S. 11.

¹⁹¹Barometr Imigracji Zarobkowej – II półrocze 2019. Ukraiński pracownik w Polsce / Raport Personnel Service. IV edycja. 35 s. URL: <http://personnelservice.pl/pl/biuro-prasowe/raporty> S. 9. (дата звернення: 20.12.2020).

¹⁹²Керик М. Міфи та стереотипи про українську трудову міграцію... С. 19.

¹⁹³Barometr Imigracji Zarobkowej – II półrocze 2019...

Таблиця 6

Приватні грошові перекази в Україну з-за кордону з 2008 до 2019 рр., пов'язані з тимчасовою або постійною міграцією населення

Роки	Грошові перекази з-за кордону		Грошові перекази з Польщі	
	всього, млн \$	формальними шляхами, млн \$	формальними шляхами, млн \$	% до всіх переказів
2011	7 019	6 056	35	0,6
2012	7 526	6 491	40	0,6
2013	8 537	7 377	40	0,5
2014	6 489	5 600	39	0,7
2015	6 959	6 959	1 329	19,1
2016	7 535	7 535	1 991	26,4
2017	9 287	9 287	3 116	33,6
2018	11 111	11 111	3 649	32,8
2019	12 017	12 017	3 686	30,7

Джерело: Дані Міністерства фінансів України¹⁹⁴.

Загальна сума переказів вражає, з табл. 6 можна зробити такі висновки: політика польського уряду змушує мігрантів щораз більше грошових коштів переказувати в Україну через банківську систему, що стало особливо помітним після 2014 р.; обсяги переказів трудових мігрантів із Польщі стрімко зростають від 2015 р.; останніми роками суттєво збільшилася частка переказів саме з Польщі.

Загалом оцінити плюси та мінуси міграції для України та українців важко. З погляду сімей заробітчан – це можливість забезпечити гідне життя родини, фінансувати навчання дітей, зокрема за кордоном, придбати житло, розпочати власну справу. З погляду держави, заявляють українські експерти, надходження переказів від мігрантів забезпечує: 1) підвищення добробуту громадян, збільшення доходів домогосподарств, послаблення соціальної напруженості через проблеми із зайнятістю в деяких регіонах; 2) позитивний вплив на деякі макрофінансові показники – дефіцит поточного рахунку, наповнення золотовалютних резервів, а також на курс гривні; 3) підвищення споживчого попиту на внутрішньому ринку; 4) розвиток деяких підгалузей у зв'язку з «освоєнням» переказаних заробітчанами коштів (будівництво, торгівля); 5) вплив на збільшення реальної заробітної плати, адже через брак кваліфікованих працівників (найгостріше це відчутно в будівництві та переробній промисловості) роботодавці змушені піднімати платню, конкуруючи за кадри, які ще потенційно можна «зняти з підніжки» потяга на Варшаву¹⁹⁵.

¹⁹⁴ Грошові перекази в Україну / Міністерство фінансів України. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/transfer/2019/> (дата звернення: 20.12.2020).

¹⁹⁵ Обух В. +\$1 мільярд «трудова» переказів від заробітчан. От би ВВП так зростав! *Укрінформ*. 2020. 18 квітня. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/2878262-1-milard-trudovih-perekaziv-vid-zarobitcan-ot-bi-vvp-tak-zrostav.html> (дата звернення: 20.12.2020).

На думку А. Гайдуцького¹⁹⁶, для країни походження мігрантів грошові перекази мігрантів із-за кордону належать до найстабільніших джерел надходження іноземного капіталу і випереджають прямі іноземні інвестиції, портфельні інвестиції та міжнародну технічну допомогу, які циклічно то зростають, то спадають. Однак в Україні факти свідчать, що перекази тут використовують не на економічний розвиток, а винятково на споживання домогосподарств. Крім того, «...уже зараз відтік кадрів за кордон – одна з причин нашого “тупцювання на місці”, – наголошує І. Несходовський, – “Ефект” від валютних переказів із-за кордону – мізерний у порівнянні із тим, що могла б мати Україна, якби належним чином розпоряджалася своїми трудовими ресурсами»¹⁹⁷.

Ефекти використання мігрантів з України в Польщі цілком інші. Насамперед тут йдеться про заміщення втрат робочої сили через еміграцію поляків за кордон та залучення додаткової робочої сили в умовах економічного зростання польської економіки. У пошуках конкретики знову ж звернемося до результатів дослідження «Барометр трудової імміграції – 2 півріччя 2019 р.»¹⁹⁸.

Згідно з дослідженням, співробітників-вихідців з України можна побачити в кожній п'ятій компанії в Польщі. Причому українці працюють у 40 % великих компаній, 25 % середніх і 15 % малих, тобто що більша компанія, то більше в ній працює іммігрантів зі сходу, насамперед з України. Однак останнім часом постає нова тенденція: малі підприємства так само, як і великі (кожне п'яте), готові взяти на роботу українців, на відміну від компаній середнього розміру (кожна десята).

Уже зараз, незважаючи на зайнятість нижчого рівня кваліфікації, українці можуть розраховувати на більш привабливі заробітні плати. Тепер кожна друга компанія пропонує працівникам з України ставки від 14,7 до 16 злотих брутто (разом з податками) на годину, 15 % компаній платять від 17 до 21 злотих брутто за годину, а кожен п'ятий роботодавець пропонує ставку, вищу за 21 злотий. Цінність трудових мігрантів з України для польського ринку праці демонструє такий факт: 17 % компаній навіть готові платити українцям більше, ніж польським працівникам, аби тільки утримати їх на своїх підприємствах (щоправда, роком раніше, таких підприємств було 31 %). Насамперед це пов'язано з труднощами підбору персоналу, без якого компанії не можуть реалізувати нові інвестиційні проекти.

Труднощі посилюються й тим, що на польському ринку праці стає помітним незначний відтік українських трудових мігрантів, навіть незважаючи на зростання заробітних плат. Зазвичай 72 % вихідців з України працюють у польських компаніях на посадах нижчого рівня кваліфікації, оскільки таким є основний попит у польській економіці й цьому сприяє запроваджена урядом спрощена процедура набуття зайнятості. Однак уже сьогодні з'являється попит на фахівців вищих щаблів управління – на посадах середнього рівня українці працюють у кожній п'ятій компанії, 4 % – на вищих керівних посадах. Польські роботодавці погоджуються, що нині знайти працівників з України складніше, ніж рік тому. Стурбовані цим представники 57 % малих, 23 % середніх і 28 % великих польських компаній.

¹⁹⁶Гайдуцький А. П. Роль міграційного капіталу у забезпеченні макроекономічної стабільності країни. *Фінанси України*. 2007. № 7. С. 20–34.

¹⁹⁷Обух В. +\$1 мільярд «трудовах» переказів від заробітчани...

¹⁹⁸Barometr Imigracji Zarobkowej – II półroczcie 2019...

У середньому проблемою занепокоєні 46 % підприємців, що є рекордним за останні роки (для порівняння у другій половині 2018 р. таких підприємців було лише 14 %).

Деякі експерти говорять про виснаження потенціалу української імміграції, проте реальність свідчить про інше. Заробітки в Польщі на тлі кращих умов праці в інших країнах ЄС все менше приваблюють українців. Так, Німеччина запрошує українців насамперед на посади для висококваліфікованих робочих спеціальностей та інженерів, пропонуючи заробітні плати в 3–4 рази вищі за польські. Зрештою, у самій Україні з'явилося чимало вакансій для різних професій у великих і середніх містах із заробітною платою, яка майже впритул наближається до рівня польської. Ці пропозиції добре відомі українським заробітчанами у Польщі, і чимало з них готові їхати «далі в Європу» або навіть повернутися в Україну. Дослідження агентства з працевлаштування EWL і Центру східноєвропейських студій Варшавського університету, проведене у квітні–травні 2019 р.¹⁹⁹, нова міграційна політика ґрунтується на чотирьох засадах: 1) захист польського ринку праці (адже кожна країна захищає свій ринок і своїх працівників); 2) взаємозамінність працівників, особливо дефіцитних спеціальностей (поляки відчувають дефіцит кваліфікованого персоналу й будуть далі залучати до роботи українців); 3) циркулярність перебування іноземних трудових мігрантів, йдеться насамперед про обмежені терміни працевлаштування в Польщі, хоча для тривалого працевлаштування іноземців не буде перешкод за умови отримання документів на постійне проживання в країні; 4) заповнення прогалин у тих регіонах, де бракує робочих рук (поляки хочуть, щоби трудова міграція рівномірно розподілялася на території всієї Польщі, а не концентрувалася в окремих містах).

Через пандемію коронавірусу в березні–травні 2020 р. понад 180 тис. українців (10–15 %) повернулися на батьківщину, а польські компанії, які орієнтувалися на працю мігрантів і які, незважаючи на пандемію, були змушені працювати, одразу відчули нестачу робочої сили, – заявив посол Республіки Польща в Україні Б. Цихоцький в ефірі «Українського радіо»²⁰⁰, ще наприкінці березня польський уряд вніс до «антикризового пакету на допомогу бізнесу» пропозиції щодо додаткових заходів спеціально для українських заробітчани. Зокрема, їм автоматично продовжили термін дії робочих віз і дозволів на роботу на період епідемії та 30 днів після її завершення, тобто на два місяці, якщо карантин не продовжать на довший термін. Якщо ж після карантинних заходів кількості українських працівників буде недостатньо, через те, що вони залишатимуться в Україні або поїдуть в іншу європейську країну, то польські працедавці змушені будуть змагатися за працівників через додаткове підняття зарплати. Уже зараз – з 4 травня, через сезонні потреби в робочих руках для весняно-літніх сільськогосподарських робіт, консульські установи Польщі в Україні поновили видачу робочих віз для виконання сільськогосподарських та садівничих робіт і здійснення міжнародних перевезень.

¹⁹⁹ Нова міграційна політика Польщі: чого чекати українцям. *Укрінформ*. 2020. 10 лютого. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2872829-nova-migracijna-politika-polsi-cogosekati-ukraincam.html> (дата звернення: 20.12.2020).

²⁰⁰ Прихід В. Українські заробітчани вдома: Польща вже думає про час після кризи. *Deutsche Welle*. 2020. 30 березня. URL: <https://www.dw.com/uk/українські-заробітчани-вдома-польща-вже-думає-про-час-після-кризи/a-52952876> (дата звернення: 20.12.2020).

Трудова міграція українців до Польщі та виклики, пов'язані з нею

По-різному ставиться польське суспільство до присутності українців у Польщі. Можна навести десятки статей у медіа, де наводяться факти про те, як українці ставали жертвами агресивних дій місцевих мешканців. Типовим прикладом є публікація Л. Петренко²⁰¹, ставлення до українців є дуже поляризованим: їхніх симпатиків лише трохи більше, ніж тих, хто ставиться до них негативно (32 %); 63 % поляків вважає, що українці корисні для польської економіки, водночас майже стільки ж упевнені, що влада має обмежити приплив мігрантів зі сходу.

На нашу думку, основну роль у формуванні такого ставлення поляків до українських іммігрантів відіграє польська влада. Як стверджує М. Керик²⁰² і тому не може приймати біженців із Сирії. Польща «скасувала» наявну до цього часу міграційну політику²⁰³, передавши більшість цих коштів представникам влади на місцях, а на решту коштів запропонував незначній кількості громадських організацій долучитися до співпраці з владою щодо імплементації інтеграційних заходів²⁰⁴. Такі заяви спричиняють зниження симпатії поляків до громадян інших країн у Польщі, їх поширюють медіа та підтримують праві націоналістичні рухи зі своїми антиіммігрантськими й антиукраїнськими гаслами. Відтак рівень симпатії до українців зменшився на 20 % порівняно з 2013 р.²⁰⁵.

Зрозуміло, що в підсумку політичні відносини між Польщею та Україною ускладнилися, а щодо українців посилилися старі або виникли нові фобії у формі новітніх стереотипів, чимало з яких стосуються трудової міграції. М. Керик наводить такі основні стереотипи²⁰⁶:

1) трудова міграція – це гуманітарна допомога українцям.

Уряд позиціонує українську трудову міграцію як гуманітарну допомогу, хоча насправді мігранти заповнюють прогалини на польському ринку праці, сплачують податки та підтримують польську економіку, не отримуючи підтримки з інтеграції.

Загалом урядова риторика є подвійною – залежно від того, яку гілку влади або міністерство представляють політики. З одного боку, вони стверджують, що Польща прийняла 1–2 млн українських біженців (у пізнішій версії – українських економічних мігрантів), з іншого боку, політики з міністерств, що займаються ринком праці, розвитком та економікою, стверджують, що Польщі потрібно ще більше українських

²⁰¹ Ukrainian immigrants are powering Poland's economy. *The Economist*. 2017. August 5. URL: <https://www.economist.com/news/europe/21725707-now-poles-worry-visa-free-travel-may-lure-them-rest-euukrainian-immigrants-are> (дата звернення: 20.12.2020).

²⁰² Szydło: «Polska przyjęła milion uchodźców z Ukrainy». A co pokazują liczby? *Gazeta.pl*. 2016. 20 stycznia. URL: <http://wiadomosci.gazeta.pl/wiadomosci/1,114871,19504967,milion-uchodzcow-z-ukrainy-liczby-mowia-zupelnie-co-innego.html> (дата звернення: 20.12.2020).

²⁰³ Klaus W., Ostaszewska-Żuk E., Szczepanik M. Jak wstrzymanie FAMI wpłynęło na organizacje wspierające cudzoziemców? Warsaw, 2017. URL: https://interwencjaprawna.pl/wp-content/uploads/2017/09/raport_po-FAMI_net.pdf (дата звернення: 20.12.2020).

²⁰⁴ Waszczykowski dla «wSieci» o stosunkach polsko-ukraińskich: Nasz przekaz jest bardzo jasny: z Banderą do Europy nie wejdziecie. *W Polityce*. 2017. 3 lipca. URL: <https://wpolityce.pl/polityka/347083-waszczykowski-dla-wsieci-o-stosunkach-polsko-ukraińskich-nasz-przekaz-jest-bardzo-jasny-z-bandera-do-europy-nie-wejdziecie> (дата звернення: 20.12.2020).

²⁰⁵ Publiczne propagowanie faszyzmu, nawoływanie do nienawiści (Art. 256). 2020. 8 maja. URL: <http://statystyka.policja.pl/st/kodeks-karny/przestepstwa-przeciwno-13/63613,Publiczne-propagowanie-faszyzmu-nawoływanie-do-nienawisci-art-256.pdf> (дата звернення: 20.12.2020).

²⁰⁶ Керик М. Міфи та стереотипи про українську трудову міграцію... С. 12–20.

мігрантів на ринку праці. Країна має найбільш відкритий доступ до ринку праці в ЄС, особливо для тимчасової роботи для громадян країн Східного партнерства, й українці є основною групою, яка використовує цю можливість для роботи в Польщі.

2) Польща надала допомогу 1 млн біженців з України.

Польська прем'єрка Б. Шидло під час дебатів у Європарламенті щодо ситуації в Польщі в січні 2016 р. заявила, що «коли ми говоримо про міграцію та іммігрантів, то Польща прийняла приблизно один мільйон біженців з України»²⁰⁷. У липні 2018 р. наступний прем'єр-міністр Польщі М. Моравецький у Європарламенті заявив, що «Польща стала новим домом для півтора мільйона українських громадян. Вони не зареєстровані як біженці, тому що наші нормативні акти надають їм можливість дістати дозвіл на роботу». Тобто він стверджував, що українські мігранти в Польщі є біженцями. У лютому 2019 р. Т. Моравецький в інтерв'ю для французької газети «Le Figaro» заявив: «Чи повинен я нагадати, що ми прийняли 1,5 мільйона українців, й 10 % з них прибули з Донбасу, де йде війна». Були інші численні заяви польських політиків із панівної партії про прийняття «українських біженців» або «економічних мігрантів», де кількість варіювалася від декількох сотень до двох мільйонів, а терміни «мігрант» та «біженець» змішувалися між собою.

Вказані заяви свідчать про неправильне використання термінів «біженець», «мігрант» і «прийняла». Дані польського Департаменту в справах іноземців засвідчують, що 2015 р., перед виступом Б. Шидло, тільки два українці дістали статус біженця, а 47 осіб – міжнародний захист і статус «толерантності до перебування» (tolerated stay), а не 1 млн осіб. У період від 1 січня 2014 р. до 1 березня 2019 р. Польща надала статус біженця 107 українцям, а міжнародний захист і статус «толерантності до перебування» – 426 українцям.

Польські офіційні особи використовують терміни «біженці» та «мігранти» як взаємозамінні. Б. Шидло заявила, що 1 млн українців, які нібито приїхали до Польщі, є «біженцями». За даними Міністерства закордонних справ, польські консульства у 2015 р. видали українцям 922 240 віз, серед яких 456 085 шенгенських і 466 155 національних, а це означає: українці приїжджали до Польщі або з наміром працювати, навчатися, подорожувати, або возз'єднатися з родиною, але зовсім не як біженці.

Прем'єр-міністри стверджують, що Польща «приймала» українських мігрантів або біженців. Прийняття означає надання певної інтеграційної підтримки, але українським мігрантам (Б. Шидло називала їх «біженцями») навряд чи було надано хоча б якусь допомогу з інтеграції. Єдина підтримка – кілька мовних курсів та інформація про легалізацію, яку пропонують громадські організації, переважно у великих містах.

3) Українські мігранти мають низьку кваліфікацію і погано працюють.

Віцеспікер польського Сейму С. Тишка 27 травня 2018 р. у розмові про медсестер сказав: «Нестачу персоналу в лікарнях заповнюють працівниками з України, які часто мають нижчу кваліфікацію. Через це люди помирають. Лікарі не скажуть цього прямо, але я зобов'язаний це сказати»²⁰⁸.

²⁰⁷ Szydło: «Polska przyjęła milion uchodźców z Ukrainy»...

²⁰⁸ Tyszka: przez to umierają ludzie. Ministerstwo odpowiada wicemarszałkowi w sprawie Ukraińców. *TVN24*. 2018. 7 czerwca. <https://tvn24.pl/polska/tyszka-o-ukrainskich-pielegniarkach-ministerstwo-zdrowia-odpowiada-ra843302-2367930>

Факти демонструють цілком інше. Вища палата медичних сестер і акушерок стверджувала, що станом на 31 грудня 2017 р. в Польщі працювали 82 медсестри і 8 акушерок з України. Загалом право працювати лікарями в Польщі мали 1 142 іноземці, з них 314 – громадяни України. Міністерство охорони здоров'я зазначило, що в них немає зареєстрованих випадків смерті внаслідок медичних помилок українських медсестер або через брак у них професіоналізму. Польські лікарні використовують тільки тих медсестер з України, які мають необхідну кваліфікацію на рівні з польськими медсестрами. Процес отримання права на працю за цією професією дуже складний, тому небагато українських медсестер відважується здобувати його.

4) Українські трудові мігранти забирають у поляків робочі місця, через це в останніх не зростає заробітна плата.

Перше твердження належить представникам правого й націоналістичного дискурсу, друге з'являється в ЗМІ, звітах і заявах експертів, що займаються питаннями ринку праці. Від 2013 р. рівень безробіття в Польщі постійно знижується, а з огляду на стрімкий економічний розвиток і через старіння населення до 2025 р. Польщі не вистачатиме 1,5 млн працівників. Тому країна вимушена залучати трудових мігрантів з азійських країн. Відтак заяви, що мігранти відбирають працю у поляків, не відповідають дійсності.

Щодо другого твердження, то впродовж останніх років у Польщі заробітна плата постійно зростає. Пояснення, що трудові мігранти сповільнюють зростання заробітної плати в країні, є спрощеним. Приплив українських мігрантів є однією з багатьох трансформацій, що відбуваються на польському ринку праці. Так, польські компанії для конкурентоспроможності на європейському ринку надають дешевші послуги, зокрема у сфері транспорту та логістики. Вони підшукують дешевших працівників, які погоджуються на прекарну (нестабільну та негарантовану) працю, зниження заробітної плати та подовження робочого часу. Робітники-мігранти прагнуть максимально заробити впродовж короткого періоду дії наданих їм дозволів, тому вони погоджуються на такі робочі місця. Останніми роками з'явилася новація, яка змінила ринок праці, – зростання кількості агентств тимчасового працевлаштування TWA. Вони збільшили свою присутність на ринку праці в Польщі, як наслідок, можна говорити про інституціоналізацію тимчасової зайнятості і поляків, і мігрантів. Українці здебільшого користуються послугами TWA для отримання праці в Польщі.

ПЕРСПЕКТИВИ ПОЛЬСЬКО-УКРАЇНСЬКИХ СТРАТЕГІЧНИХ ВІДНОСИН У КОНТЕКСТІ ВИБОРІВ ПРЕЗИДЕНТА РЕСПУБЛІКИ ПОЛЬЩА 2020 Р.

Аналіз польської президентської кампанії 2020 р., на нашу думку, варто почати з результатів двох попередніх виборчих кампаній – виборів до Європейського парламенту та Сейму і Сенату Республіки Польща роком перед тим²⁰⁹.

Основне змагання за мандати депутатів Європейського парламенту від Республіки Польща на виборах 26 травня 2019 р. розгорталося між такими виборчими

²⁰⁹ Wyniki wyborów europejskich w 2019 r. Parlament Europejski. URL: <https://europarl.europa.eu/election-results-2019/pl/wyniki-krajowe/polska/2019-2024> (дата звернення: 07.02.2021).